

+ **Jan Svenungsson** bygger skorstenar på de mest omöjliga platser. Det började med en skorsten på 10 meter utanför Moderna Museet 1992. Och nu har han nyligen fullbordat sin nionde skorsten. Ett bygge på 18 meter utanför Dortmund i Tyskland.

Skorstenen i Wanås slottspark är 17 meter hög. Den byggdes 2007. Foto Jan Svenungsson.

[Text & porträttfoto Göran Hellström]

A tall, cylindrical brick chimney stands in a forest. The chimney is constructed from reddish-brown bricks in a standard running bond pattern. It is surrounded by lush green trees and foliage, with some tree trunks visible in the background. The sky is overcast and grey.

**SKORSTEN PÅ SKORSTEN
PÅ SKORSTEN...**

+

Jag besöker Jan Svenungsson i hans sommarhus och ateljé på Österlen i Skåne – till vardags bor han och arbetar i Berlin, och frågar varför han är så besatt av skorstenar?

– Det bara slumpade sig så. Jag började fotografera skorstenar i slutet av 80-talet. Jag var specialintresserad av ramar och experimenterade för att se hur ramen kan bestämma innehållet i en bild. Så hittade jag en skorsten i Stockholm som jag fotograferade flera gånger.

Jan Svenungsson fortsätter att berätta hur han försåg sina fotografier av skorstenar med olika utformade ramar och hur han så småningom blev mindre och mindre intresserad av ramarna och mer och mer fascinerad av skorstenen som motiv.

– Jag fick så starka reaktioner från dem som såg verken. En del tyckte att skorstenen symboliserade kraft eller industrialismens död, andra att den visade på miljöproblematiken. Många hade freudianska fantasier och skorstensmotivet blev på så sätt en katalysator för en mängd konkurrerande idéer. Jag tyckte det var strålande. Det var precis på det sättet som jag själv är intresserad av konst.

Så när Jan Svenungsson 1992 blev inbjuden till Moderna Museet för att delta i en gruppställning kallad "Rum mellan rum", föreslog han som sitt bidrag att få bygga en skorsten.

– Jag ville bygga en tredimensionell avbild av mina fotografier och till min förvåning sade Björn Springfeldt, som då var chef för Moderna Museet, ja.

Tillsammans med två professionella murare byggde Jan Svenungsson en tio meter hög skorsten bredvid Moderna Museet.

– Jag fick en mängd olika reaktioner. En av vakterna på museet var rädd för röken som skulle komma ut. Han trodde att den skulle dras in i museets ventilationssystem och förstöra konsten. Trots att han hade följt bygget hela tiden hade han ändå inte förstått att det hade något med konst att göra. Någon annan insisterade på att det inte kunde vara ett konstverk, då det ju var en skorsten.

Och vad svarade du själv på det?

– Det är en skulptur i form av en skorsten. Om man ska vara riktigt pedagogisk så är det en föreställande skulptur, som föreställer en skorsten.

Konsten att bygga en skorsten

Våren 2007 byggde Jan Svenungsson tillsammans med tre murare, sin åttonde skorsten i skulpturparken invid Wanås slott i Skåne. Han förde då också en utförlig dagbok där han förklarar hur och varför han bygger skorstenar. Söndagen den 13 maj satte byggarbetslaget igång.

"Blev fotograferad när jag lade första stenen. Jag vill

"Brandenburger Tor", fotoobjekt. 107 x 120 cm. 1987.

[Väster]
"Deutsch-Englische Mitteilung 3/5", olja på duk. 190x140 cm, 2006.

[Höger sida]
"Test 123", olja på duk. 56 x 42 cm, 2001.

helst slippa, men det hör till spelet. Den första tegelstenen (och kanske den sista) är de enda jag kommer att mura själv. Jag föredrar rollen som hantlangare."

Han får besök hela tiden arbetet pågår.

"Var är det här? (ofta i en lätt aggressiv ton)."

"Det är ett konstverk."

"Men det är ju en skorsten!"

"Det är en skulptur i form av en skorsten."

"Äh, lägg av, det ser jag väl att det är en skorsten och inget konstverk."

Även murarna deltar i diskussionen. En av dem förklarar för sin son:

"Jag håller på att mura ett konstverk i form av en

+

skorsten eller ett torn.”

Varvid sonen svarar: ”Så du vet inte ens vad det är du murar?”

Självförklarar Jan Svenungsson vad som utmärker konst: ”Det som någon som kallar sig konstnär lyckas övertyga andra att betrakta som konst. Då är det konst för dem. Om det sen är bra konst är en annan sak.”

Bra eller dålig konst

Därmed ställer Jan Svenungsson frågan på sin spets. Är skorstenar bra konst?

Ja, många tycks anse det. Annars hade han knappast fått i uppdrag att bygga så många skorstenar som han gjort. Hitills nio stycken på olika platser i Sverige och ute i Europa. För det är inget lätt projekt. Eftersom Jan Svenungsson vill att varje ny skorsten ska bli en meter högre än sin föregångare, och han inte själv ber om att få bygga – beställaren måste ta initiativet först och komma till honom – så blir det nästintill ett omöjligt projekt. Kostnaden nära en miljon kronor avskräcker säkert många.

– Ja, det blir svårare och svårare, men jag hoppas ändå att min senaste skorsten i Hamm utanför Dortmund, inte blir min sista. Jag är ju helt beroende av andra människors investeringar och entusiasm. Det är det som är fascinerande. Jag har alltid varit intresserad av den konstnärliga processen och där lämnar jag ifrån mig en hel del av beslutsprocessen. Jag är intresserad av konst för att vi blir överraskade av den och det inkluderar även konstnären själv. Jag berättar inte egna historier med mina verk – jag vill göra verk som provocerar fram nya berättelser och tankar.

– I skorstensprojektet innebär detta, dels att jag aldrig riktigt vet vilka olika tolkningar det kommer att utlösa, dels så kan jag inte riktigt styra varthän det leder. Jag har t ex ingen aning om var jag ska bygga nästa gång.

Så du har inget nytt projekt på gång?

– Nej, inte alls. Det kan dyka upp snabbt, eller ta flera år. Eller så var det jag nu gjort det sista.

Besatt av Man Ray

Jan Svenungsson är född 1961 i Lund där hans föräldrar studerade. Via dem blev han intresserad av konst. Men det var en artikel om konstnären Man Ray (1890-1976) i Vecko-Journalen 1976 – Jan Svenungsson var då 15 år – som på allvar satte igång hans funderingar på att själv bli konstnär.

– Artikeln handlar om den nyligen nyutkomna självbiografin av Man Ray som jag skaffade och läste direkt.

Varför blev du så fascinerad av just Man Ray?

– Jag fick en inspiration till hur man kan gestalta sitt liv. Som jag ser det är målet med boken att inspirera, och det var precis vad Man Ray uppnådde i mitt fall. Han visar hur man kan låta sina kreativa processer styra sitt liv

Boken gjorde ett djupt intryck på den unge Jan Svenungsson, som ville veta mer om den amerikanskfödde, dadaistiske konstnären, som just avlidit i Paris. Han skaffade sig raskt de rätta kontakterna och snart var han på besök hos Man Rays änka, Juliet, och fick komma in i Man Rays ateljé. Jan Svenungsson besökte Paris flera gånger om året och tillbringade mycket tid i Man Rays ateljé.

– Det som var viktigt med Man Ray var att han visade på tankens frihet, möjligheten att som konstnär och människa

Jan Svenungssons ateljé i februari 2009. Foto Jan Svenungsson.

gå i en ny riktning och inte bli inlåst av teknik eller stiltänkande.

Utbildning på Konstakademien

För att riktigt kunna sätta sig in i Man Rays värld började Jan Svenungsson studera franska, först på universitetet i Uppsala och sen i Paris. Och sen sökte han till Konstakademien, kom in, och gick där mellan 1984 och 1989.

Fast redan innan han gick ut hade han sin debututställning på galleri Engström vid Karlaplan i Stockholm.

Vad visade du där?

– Det var fotoobjekt med kraftiga ramar. Ramarna var viktiga så till vida att jag ville undersöka hur en bild förändras beroende på ramens utseende.

Utställningen blev en succé och en av tidens storsamlare, Fredrik Roos, köpte ett stort verk.

– Jag fick en bra start. Det var dessutom högkonjunktur och alla kurvor pekade uppåt.

Några av fotografierna som han ramade in föreställde skorstenar och när han så småningom tappat intresset för ramarna och låter verkligheten utgöra ramen i nya fotografier, blir inte steget långt till att göra verkliga skorstenar. Han bygger sin första skorsten utanför Moderna Museet 1992.

Målningar med blodfläckar

Men parallellt med sina skorstenar börjar Jan Svenungsson göra sina så kallade Testmålningar.

Det började med att han fick en beställning från en läkare att göra en målning till dennes matrum.

– Jag tänkte på blodfläckar och började experimentera med att stänka röd akvarellfärg på papper. Sen valde jag ut några av dem som jag tyckte var intressanta ur olika aspekter, som hade en slags ”realism”, och målade sen av dem.

Resultatet har hittills blivit 137 ”blodfläcksmålningar”, men projektet fortsätter så det kan bli fler.

I ett liknande projekt började Jan Svenungsson att rita av kartbilder. Han började med en kartbild av Norden och försökte rita av den så noggrant som möjligt. Den teckningen använder han sen som förlaga för en ny kopia, som blir förlaga för nästa version osv.

– Jag försöker göra mig till en maskin som har ett program att rita av så noga det går, men det blir en obönhörlig förändring som jag i princip inte kan styra. Det är det som är intressant för mig, nämligen att åstadkomma något som jag inte kan kontrollera.

SKORSTEN PÅ SKORSTEN PÅ SKORSTEN...

Jan Svenungsson med
byggarbetslaget vid Wanås
2007. Från vänster Ronny
Murare, Göran Holgersson
och Marcus Adamsson.
Foto Jan Svenungsson.

Tio frågor:

Var bor du?

– Vid Checkpoint Charlie, i Berlin.

Är du gift?

– Ja, med Katrin, konstnär.

Barn?

– Ja, vi har Edvin, fem år.

Senast sedda film?

– "Fanny och Alexander", av Ingmar Bergman

Senast lästa bok?

– "The Strangest Man: The Hidden Life of Paul Dirac, Quantum Genius", av Graham Farmelo.

Vilken är din favoritkonstnär?

– *Giorgio de Chirico* (ingen kan vara lika hög, låg och djup som han). *Tim Leura Tjapaltjarri*, *Johnny Warangkula Tjupurulla*, *Makinti Napanangka*, med flera australiska aboriginska målare (som gör karta, språk och liv till ett). *Annika von Hausswolff* (som tar fotografiet på allvar). *Alexander Ross* (som jag upptäckt alldeles nyss).

Har du någon hobby vid sidan av konsten?

– Springa marathon.

Hur många har du sprungit?

– Åtta.

Ett resmål du kan rekommendera?

– Där jag har varit: Alice Springs.

Dit jag vill åka: Pyongyang.

Vad gör du om tio år?

– Bilder.

[Nedan]
"Ras", fotoobjekt i fem delar.
155 x 300 cm. 1990.

[Hölger]

"Psykomapping, Europé #20".
76 x 56 cm. 1998.

[Längst till höger]

"Schornstein # 21". Blyerts.
38,5x28,5 cm, 2002.

I en annan serie har han ritat och målat av en Europakarta, där slutversionen, nummer 25 i en serie, tillsynes inte har något med den ursprungliga kartan att göra, utan har närmast blivit en helt abstrakt målning.

– Det är lite samma sak med mina skorstensprojekt. Folk associerar hej vilt, och det är tankeprocesser som jag inte kan styra. Är det konst, eller är det byggnader, et cetera.

Jag använder konst för att lära mig saker och där frågor uppstår både för mig och för betraktaren.

Skrivande konstnär

Men Jan Svenungsson är inte bara en byggande och målade konstnär, han är även flitig skribent. Han har skrivit åtskilliga artiklar om Man Ray, om sin egen konst och andras och i ett projekt översatte han den italienske konstnären Giorgio di Chiricos (1888–1978) roman "Hebdomeros" från 1929. Naturligtvis gjorde han det inte lätt för sig. Han skrev ner hela översättningen för hand på stora pappersark, varav en del var försedda med illustrationer. Alltsammans ställdes ut på Galleri Anders Tornberg i Lund 1999. En utställning som blev som att gå in i en roman.

Hela den översatta texten av denne märkvärdige konstnär, representerad på Moderna Museet med sin mystiska målning "Barnets hjärna", finns på Jan Svenungssons hemsida: www.jansvenungsson.com.

Den som vill se nya verk av Jan Svenungsson, får flera chanser i år. I maj ställer han ut på ett skorstensmuseum i Österrike. Ja, det finns faktiskt ett sådant. Där visar han teckningar och fotografier på skorstenar. I början på hösten, visar han nya målningar på galleri Flach-Thulin i Stockholm och i oktober är han inbjuden att ställa ut på Samtidshistoriska Museet i Paris. [d]

